

פתרון הבחינה בעברית: הבנה, הבעה ולשון

יחידת לימוד אחת

מועד חורף 2009 - שאלון א'

שאלון: 011107 , 210

מוגש על-ידי: ישראלה דויד, רחל נעים וד"ר אבי גבורה

מורים לשון ברשת בתי הספר של יואל גבע

עברית: הבנה, הבעה ולשון

שאלון א'

יחידת לימוד אחת

הוראות לנבחן

- א. משך הבחינה: שעתיים וחצי.
- ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה פרקים.
פרק א	–	הבנה והבעה	–	50 נקודות
פרק ב	–	אוצר המילים והמשמעים,
שם המספר ואותיות השימוש	–	26 נקודות
פרק ג	–	תחביר
ומערכת הצורות	–	24 נקודות
	–	סה"כ	–	100 נקודות
- ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.
- ד. הוראה מיוחדת: הקפד על כתב ברור, על כתיב נכון, על כללי הדקדוק ועל פיסוק הגיוני.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב כטיוטה (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
רשום "טייטה" בראש כל עמוד טיוטה. רישום טיוטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

ב ה צ ל ח ה !

/המשך מעבר לדף/

קרא את המאמר שלפניך, וענה על השאלות שאחריו.

ניצול משאבי הטבע על ידי האדם

(מעובד על פי מאמר מאת ד"ר תמר אחירון-פרומקין וד"ר רון פרומקין*,

אאוריקה**, גיליון 18, מרץ 2004)

משאבי הטבע רבים ומגוונים, והם מספקים את הרוב המכריע של צורכי האדם. את הצורך באנרגיה מספקים סוגי דלק כמו נפט, פחם וגז טבעי. את הצורך במים מספקים גשמים, מקורות מים עיליים (כגון אגמים, נהרות) ומי תהום. גם קרקע היא משאב טבע, והיא משמשת בסיס למרבית הפעילויות של בני האדם, למשל לחקלאות. חומרי גלם שונים הם משאבי טבע שאנו משתמשים בהם לבנייה ולתעשייה.

משאבי טבע רבים אינם מתחדשים, ואחרים מתחדשים בקצב אחיד או משתנה. אך גם משאבים שמתחדשים – אם נשתמש בהם בקצב מהיר יותר מקצב התחדשותם, בסופו של דבר הם יתפלו.

יש משאבי טבע הנתפסים כרכוש הציבור כולו, כמו מים, ויש משאבי טבע המצויים בקרקע פרטית, לכן הם שייכים לבעלי הקרקע, למשל מחצבים. אך לעתים משאבי טבע השייכים לציבור כולו הופכים לפרטיים. לדוגמה, המדינה יכולה לתת לגוף פרטי זיכיון לניצול משאבים ציבוריים כמו מינרלים או פוספטים. הגוף הפרטי מנצל לתועלתו את המשאבים האלה, נהנה מהרווחים שמתקבלים מניצולם, ומעביר חלק מהכנסותיו לאוצר המדינה. יש המתנגדים למסירת משאבי טבע ציבוריים לשימוש של גוף פרטי, כי במקרים כאלה הציבור אינו נהנה ממלוא התועלת המופקת ממשאבי הטבע השייכים לו.

יש משאבי טבע מסוימים שכמותם בטבע מוגבלת או נדרשת השקעת מאמץ כדי להשיגם (כמו קרקע, עץ, ברזל), לכן אנשים נדרשים לשלם בעבורם. לעומתם יש משאבי טבע שכמותם אינה מוגבלת כמו האוויר וקרני השמש, לכן אין אנו נדרשים לשלם בעבורם. השימוש במילה "משאב" מבטא תפיסה כלכלית שנויה במחלוקת, ולפיה לבני האדם יש זכות לנצל את כל המצוי על פני כדור הארץ לצורכיהם. על פי תפיסה זו, לכל משאב אפשר למצוא תחליף, וגם אם יאזל משאב מסוים, יוכל האדם למצוא פתרון לבעיה. לפיכך אין לחשוש שמשאבים חשובים כגון נפט יתכלו, ולא ימצא להם תחליף.

השקפה שונה מקובלת בעיקר בקרב יהודים, ארגונים ומוסדות המכונים "ירוקים". אלה תופסים את הטבע כפיקודן שיש להשתמש בו בתבונה, כדי לאפשר גם לדורות הבאים ליהנות ממנו. לכן הם דורשים לצמצם את הניצול של משאבי הטבע. נוסף על כך הם דורשים לחלק בין בני האדם באופן שווה את הרווחים המופקים מהמשאבים.

בכל דיון בשאלה אם לנצל משאב טבע מסוים יש לשקול את התועלת המופקת מניצולו לעומת הנזק שניצולו עלול לגרום. לדוגמה, כריתת יערות, בעיקר באזורים הטרופיים, מניבה רווח מדי ממכירת העצים שנכרתו ומהפיתוח החקלאי בשטחים שבוֹרָאו. אך עם הזמן התברר שהעצים אינם מתחדשים בקצב דומה לקצב הכריתה, וכך המשאב מידלדל בקצב מהיר. נוסף על כך שטחי החקלאות בשטחים שנחשפו אינם מניבים יבול בכמות

* ד"ר תמר אחירון-פרומקין וד"ר רון פרומקין הם אקולוגים ופעילי סביבה העוסקים ביעוץ אקולוגי וסביבתי.
** אאוריקה – כתב עת להוראת מדעים וטכנולוגיה.

מספקת, ואחרי כעשור שטחים אלה הופכים לחסרי תועלת כשטחי חקלאות. התפקודים האקולוגיים שהיו ליער בטרם כריתתו – שמירה על מאזן הגזים באטמוספירה ושמירה על מגוון ביולוגי* עשיר – הולכים לאיבוד. יתר על כן, באזורים הרריים יש לעתים שיטפונות בשטחים שבוראו, והמים סוחפים חלק גדול מהקרקע. בעבר נמנעו שיטפונות אלה בזכות עצי היער שקלטו אליהם את עוצמת הגשמים.

את הבעיות הכרוכות בניצול יתר של משאבי הטבע אפשר להדגים גם באמצעות המשאב מים. כידוע, המים חיוניים לחיים. מים שפירים, כלומר מים שאיכותם טובה והם ראויים לשתיה, הם משאב מתחדש, וכמותם עצומה. אולם בשל ניצול יתר שלהם לצרכים אחרים המחסור במים אלה מחמיר בעולם כולו. מחסור זה מורגש גם בארצות מבורכות במשקעים, וודאי בארצות צחיחות יחסית כמו ישראל.

בישראל בדיקת השימוש במים מראה שרק כ-8% מהצריכה של מים שפירים היא לצורכי שתייה ובישול. רוב המים השפירים מנוצלים לחקלאות, לתעשייה ולשימושים אחרים כמו הדחת המים בשירותים וכביסה, שאינם מחייבים שימוש במים מאיכות טובה דווקא. לשם אספקת המים לכל הצרכים הללו נשאבת ממאגרי מי התהום בישראל כמות מים הגדולה מן הכמות המתחדשת במאגרים אלה בכל שנה. פעולה זו גורמת לירידה במפלס מי התהום בישראל ולחיסול הדרגתי של רזרבות המים.

שאיבת יתר של מים גורמת גם נזקים רבים לסביבה: היא פוגעת בין השאר במעיינות נובעים עד כדי התייבשותם. בשל כך פוחתת כמות המים השפירים הזורמים בנחלים, ומוזרמים אליהם מי שופכין (מי ביוב). הפגיעה בכמות מי המעיינות והנחלים ובאיכותם גרמה לפגיעה קשה במינים רבים של בעלי חיים וצמחים החיים במים ואף להכחדתם. תגובת השרשרת אינה מסתיימת כאן. בשל התייבשות הנחלים וזיהומם נהרס גם הנוף ונוצרים גם מטרדי ריח, והציבור הרחב שבעבר השתמש במרחב זה למטרות פנאי ונופש, מתרחק משם.

למחסור במים ולפגיעה באיכותם יש גם היבטים חברתיים. למשל חלק מהציבור החל לצרוך מים מינרליים או להתקין מערכות יקרות לטיהור מים בבית. דפוסי צריכה אלה אינם זמינים למעוטי האמצעים בחברה, והם עלולים להשתמש במים שאיכותם גרועה.

השטחים הפתוחים הם משאב טבע שאינו מתחדש. לשטחים אלה חשיבות עצומה משום שהם מאפשרים את קיומן של מערכות הנחוצות לאדם, כגון ויסות אקלים וקיום שפע של מיני צמחים ובעלי חיים. כיום השטחים הפתוחים נהרסים בגלל הפיתוח המואץ בהם: סלילת כבישים, בניית קניונים רחבי ידיים, מבני תעשייה ובתי מגורים – כל זאת כדי לספק את הצרכים הפיזיים והרוחניים של בני האדם. שימוש בזבזני זה במשאב כה יקר מצמצם את השטחים הפתוחים, ומקשה לקיים בהם אותן מערכות חיים הנחוצות לאדם. התחזיות לעשורים הבאים צופות החמרה בשימוש במשאב זה, ולא מסתמן פתרון לבעיית השטחים הפתוחים.

האם אפשר גם אחרת? בניגוד לתפיסה הכלכלית, הרואה בכל משאב משהו שאפשר להמירו באחר, מסוף שנות השמונים מתחזקת בעולם תפיסת ה"ירוקים", שזכתה לתמיכת האו"ם בשני כינוסים בין-לאומיים שהתקיימו בשנת 1992 ובשנת 2002. תפיסה זו דוגלת בפיתוח שיעשה במתינות ובחכמה, וכן בניצול זהיר ומחושב של משאבים, כדי שגם הדורות הבאים יוכלו ליהנות ממשאבי הטבע, ולא רק אנו.

* מגוון ביולוגי – כלל מיני החי והצומח בטבע

פרק א – הבנה והבעה (50 נקודות)

בפרק זה עליך לענות על שמונה שאלות: על שש השאלות 1-6, על אחת מהשאלות 7 או 8 ועל שאלה 9.

ענה על השאלות 1-6.

1. **א.** בתחילת המאמר נכתב כי משאבי הטבע מספקים צרכים שונים של האדם. ציין שלושה צרכים של האדם, וכתוב ליד כל צורך איזה משאב מספק אותו. (3 נקודות)
- ב. במאמר מוצגים שני סוגים של משאבים: מתחדשים ושאינם מתחדשים. הבא מן המאמר דוגמה אחת למשאב מתחדש ודוגמה אחת למשאב שאינו מתחדש. (נקודה אחת)
2. במאמר מוצגות שתי תפיסות בנוגע לניצול משאבי טבע: התפיסה הכלכלית ותפיסת ה"ירוקים".
א. הצג את היחס של כל אחת מן התפיסות האלה לניצול משאבי הטבע. (3 נקודות)
- ב. הסבר כיצד מתייחסת כל אחת מהתפיסות לניצול השטחים הפתוחים. (6 נקודות)
3. לפי המאמר, ה"ירוקים" מתייחסים גם לבעיה חברתית הקשורה לניצול משאבי טבע. ציין מהי הבעיה, הדגם אותה מן המאמר, והסבר את עמדתם של ה"ירוקים" בנוגע לבעיה זו. (4 נקודות)
4. **א.** מבין שתי התפיסות המוצגות במאמר, באיזו תפיסה תומכים כותבי המאמר, לדעתך? הבא מן המאמר שתי הוכחות לביסוס דבריך. (4 נקודות)
- ב. באיזו תפיסה אתה תומך? נמק את דבריך. (3 נקודות)
5. הביטויים שלפניך משמשים מאזכרים במאמר. כתוב למה הכוונה בכל אחד מהם.
א. במקרים כאלה (שורה 14).
ב. בשל כך (שורה 49). (4 נקודות)

/המשך בעמוד 5/

6. לפניך טבלה המציגה נתונים על שטחי יערות הגשם באזורים שונים בעולם. עיין בטבלה, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריה.

האזור	שטח היערות בשנת 1980 (בקמ"ר)	שטח היערות בשנת 1990 (בקמ"ר)
אמריקה הלטינית	9,230,000	8,399,000
אסיה	3,108,000	2,749,000
אפריקה	6,503,000	6,001,000

(מתוך אנשים במרחב, פרקים בגאוגרפיה של אוכלוסיית העולם, מטי"ח, 1996)

- א. לאיזו בעיה המוזכרת במאמר קשורים הנתונים שבטבלה? (נקודה אחת)
- ב. הצג את הבעיה הן על פי הנתונים שבטבלה והן על פי המאמר. (3 נקודות)

ענה על אחת מהשאלות 7 או 8.

7. קרא את הקטע שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.
...מחקרים אחדים מגלים תמונה עגומה של אוכלוסיית הדגים ויצורים אחרים החיים במים בחופי צפון מערב אפריקה. מתברר שבאזור זה אוכלוסיית הדגים היא רבע ממה שהייתה לפני 25 שנה. דגים מסוימים נעלמו או נמצאים בסכנת הכחדה, הסיבה לתופעות אלה ברורה: דיג יתר. ממשלות אפריקה מוכרות זכויות דיג רבות מדי. צי עצום של ספינות דיג מאירופה ומסין 'מרוקן' את הים ומנשל את הדייגים המקומיים מפרנסתם...
(עיתון הארץ, 17/1/2008)

- א. על פי הקטע, פרט שתי בעיות הנוגעות לניצול משאבי טבע. (2 נקודות)
- ב. הסבר כיצד בעיות אלה קשורות למאמר (שבעמודים 2-3). (4 נקודות)

/המשך בעמוד 6/

8. קרא את הקטע שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

כיום היים בעולם כשישה מיליארד בני אדם. לפני 200 שנה חל שינוי חד ודרמטי, ומאז גדלה אוכלוסיית העולם בקצב מסחרר. במהלכה של המאה העשרים הוכפלה אוכלוסיית העולם, וכיום, בתחילת המאה ה-21, נוספים לעולם בכל שנה כ-90 מיליון בני אדם. צופים שבשנת 2030 יחיו על פני כדור הארץ 11-8 מיליארד בני אדם. רבים חוששים כי המשאבים המצויים בכדור הארץ לא יספיקו לבני אדם רבים כל כך.

(מתוך אנשים במרחב, פרקים בגאוגרפיה של אוכלוסיית העולם, מטי"ח, 1996)

א. מהי הבעיה המתוארת בקטע, וכיצד היא קשורה למאמר (שבעמודים 2-3)?

(3 נקודות)

ב. הצע דרך להתמודדות עם הבעיה המתוארת בקטע, לפי אחת מן התפיסות הנזכרות

במאמר. (3 נקודות)

ענה על שאלה 9.

9. מטלת סיכום (12 נקודות)

כתוב סיכום על פי המאמר בהיקף של עד 10 שורות שיכלול היבטים חיוביים והיבטים שליליים בנושא ניצול משאבי הטבע.

תשובות לשאלות 1-8- ראה בעמודים הבאים

/המשך בעמוד 7/

תשובה לשאלה מס' 1

סעיף א'

הצורך	המשאב שיספק את הצורך
א. אנרגיה	סוגי דלק כמו נפט, פחם וגז טבעי
ב. מים	גשמים, מקורות מים עיליים (כגון אגמים, נהרות) ומי תהום
ג. חקלאות	קרקע
ד. בנייה ותעשייה	חומרי גלם שונים

סעיף ב'

דוגמה למשאב מתחדש- מים.

דוגמה למשאב שאינו מתחדש- השטחים הפתוחים או העצים.

תשובה לשאלה מס' 2

סעיף א'

התפיסה הכלכלית- לפי תפיסה זו, לבני האדם זכות לנצל את כל המצוי על פני כדור הארץ לצורכיהם. תפיסה זו רואה בכל משאב משהו שאפשר להמירו באחר.

תפיסת "הירוקים"- דוגלת בפיתוח שיעשה במתינות ובחוכמה וכן בניצול זהיר ומחושב של משאבים, כדי שגם הדורות הבאים יוכלו ליהנות ממשאבי הטבע, ולא רק אנו.

סעיף ב'

היחס לשטחים הפתוחים לפי כל אחת מן התפיסות:

לפי התפיסה הכלכלית- למרות ששטחים אלה נהרסים בגלל הפיתוח המואץ בהם, על האדם להמשיך לסלול כבישים, לבנות קניונים רחבי ידיים, לבנות מבני תעשייה ובתי מגורים כדי לספק את צרכיו הפיזיים והרוחניים.

לפי תפיסת "הירוקים"- משום שהתחזיות לעשורים הבאים צופות החמרה בשימוש במשאב השטחים הפתוחים, ולא מסתמן פתרון לבעיה זו, יש להשתמש בחכמה, במתינות ובזהירות במשאב זה כדי שגם הדורות הבאים יוכלו ליהנות ממנו.

תשובה לשאלה מס' 3

הבעיה החברתית הקשורה לניצול משאבי הטבע שאליה מתייחסים "הירוקים" קשורה לפגיעה במים ולפגיעה באיכותם.

הדוגמה- חלק מהציבור החל לצרוך מים מינרליים או להתקין מערכות יקרות לטיהור מים בבית. לדעתם של הירוקים, דפוסי צריכה אלה אינם זמינים למעוטי האמצעים בחברה, והם עלולים להשתמש במים שאיכותם גרועה- הבעיה מוגדרת כבעיה חברתית עקב פערים כלכליים הנפערים בחברה.

תשובה לשאלה מס' 4

סעיף א'

כותבי המאמר תומכים בתפיסת "הירוקים".

הוכחות:

1. הכותבים שואלים בפסקה האחרונה (שורה 65) "האם אפשר גם אחרת?" בעצם השאלה הם מביעים את רצונם לשינוי.
2. בהמשך אותה פסקה הם מציינים שתפיסת "הירוקים" מתחזקת בעולם וזכתה לתמיכת האו"ם בשני כינוסים בין-לאומיים, ובכך הם מחזקים את עמדתם לגבי השאלה "האם אפשר גם אחרת?". כמו כן ישנו שימוש בפעלים בעלי קונוטציה חיובית (מתחזקת, זכתה לתמיכה).
3. בשורה האחרונה במאמר מציינים הכותבים בדיבור בגוף ראשון- רבים: "ולא רק אנו" כדי להדגיש שכדאי לאמץ את תפיסת "הירוקים".
4. כותבי המאמר, ד"ר תמר אחירון וד"ר רון פרומקין, הם אקולוגים ופעילי סביבה העוסקים בייעוץ אקולוגי סביבתי.

*** על הנבחן להביא רק 2 הוכחות.**

סעיף ב'

כל תשובה מנומקת תתקבל.

תשובה לשאלה מס' 5

סעיף א'

במקרים כאלה- במקרים שבהם משאבי טבע ציבוריים נמסרים לשימוש של גוף פרטי.

סעיף ב'

בשל כך- שאיבת יתר של מים (הפוגעת במעיינות נובעים עד כדי התייבשותם).

תשובה לשאלה מס' 6

סעיף א'

הנתונים בטבלה קשורים לבעיית כריתת יערות (הידלדלות יערות הגשם).

סעיף ב'

על פי המאמר, עצים הם משאב טבע שאינו מתחדש בקצב דומה לקצב כריתת העצים, וכך המשאב מדלדל בקצב מהיר. ניתן לראות זאת על פי הטבלה המציגה שלוש יבשות שבהן שטחי יערות הגשם הידלדלו ולא התחדשו באותו קצב של הכריתה במהלך 10 שנים- משנת 1980-1990.

תשובה לשאלה מס' 7

סעיף א'

שתי הבעיות הנוגעות לניצול משאבי הטבע הן:

1. בעיית דיג יתר

2. נישול הדייגים המקומיים מפרנסתם עקב מכירת זכויות דיג רבות מידי

סעיף ב'

הבעיות קשורות למאמר בכך שהן מדגימות את התועלת ואת הנזקים שניצול משאבי הטבע עלול לגרום- כלומר, הכחדת הדגה והיעלמות זנים מסוימים. כמו כן, הן מדגימות את הבעיה החברתית של יצירת פערים בחברה על ידי גרימת אבטלה.

תשובה לשאלה מס' 8

סעיף א'

הבעיה המתוארת בקטע היא בעיית גידול האוכלוסייה בעולם.

במאמר מתוארת בעיית ניצול משאבי הטבע, שלפיה אם האדם ימשיך לנצלם בלי זהירות, צופים שמשאבי הטבע לא יספיקו לכל האוכלוסייה בעולם.

סעיף ב'

לפי התפיסה הכלכלית, ניתן "לייצר" משאבי טבע בדרכים מלאכותיות למשל, ניתן לגדל עצים במשתלות באופן מלאכותי.

לפי תפיסת "הירוקים", כל שימוש במשאב טבע כל שהוא צריך להיעשות באופן מבוקר ועל פי חוק. למשל, בניית קניונים, סלילת כבישים וכדומה. כמו כן, ניתן לבנות בניינים רבי קומות. ניתן גם להשקות את הגינות במי שופכין ורק פעם בשבוע.

פרק ב – אוצר המילים והמשמעים, שם המספר ואותיות השימוש

(26 נקודות)

בפרק זה ענה על כל השאלות 10-15.

(21 נקודות)

אוצר המילים והמשמעים

10. לפניך הערך **משאב** ממילון **אבן שושן** והערך **משאבים** ממילון **רב-מילים**.

קרא את הערכים משני המילונים, וענה על הסעיפים א-ד שאחריהם.

מילון רב-מילים	מילון אבן-שושן
<p>משאבים משאבים שם ז' (צורת היחיד 'משאב' נדירה) 1. האמצעים ומקורות העושר העומדים לרשותם של מדינה או אזור, כגון אוצרות טבע, קרקע, כוח עבודה וכד'. בשל הגברת השימוש במו השקיה הולכים ומידלדלים משאבי המים. • המשק הישראלי מפנה משאבים הולכים וגדלים לפיתוחן של מערכות רווחה מקיפות. • ההון האנושי הוא המשאב היחיד כמעט שיש לנו, וככל שנשקיע בו נוכל להשיג בעתיד תמורה גבוהה יותר. 2. האמצעים העומדים לרשות מפעל או גוף עסקי, כגון הון, ציוד, הומרי גלם, כוח אדם וכד', ושהם הוא יכול להשתמש; האמצעים הכספיים הדרושים לארגון למילוי תפקידו או למילוי משימה מוגדרת. לעברנו המשאבים העומדים לרשות בית החולים מוגבלים ביותר. • אין בידינו המשאבים הדרושים למימון התוכנית. 3. מקורות, יתרונות או דברים בעלי ערך שניתן לצלם. לקבוצות העילית בחברה יש מונופול על משאבים כגון עוצמה פוליטית, יוקרה, מידע וכד'. • אומתנו שואבת את כוחה, בין היתר, ממשאביה הרוחניים. [ש.א.ב.]</p>	<p>משאב ז' [מן שאב; רוח בייחוד הריבוי: משאבים] 1. מקום שהרועים שואבים לתוכו מים להשקות את עדריהם: "מקול מחצצים בין משאבים" (שופטים ה יא). 2. [בהשאלה] מקום שאיבה, מקור, צתודה, קלל האמצעים העומדים לרשותו של אדם, של ארגון או של מדינה (אוצרות טבע, חמרי גלם, כספים, השגה רוח ומדע וכד') (Resource): האנושות מחפשת דרכים לגבול מלא של משאבי המזון שבעולם. הפאמר הן במשאבי התנועה הציננית ובמניעתה. משאבים אינטלקטואליים של העם. – [משאב, משאבים, משאבי]</p>

א. איזו הגדרה ממילון אבן-שושן מתאימה ביותר למילה "משאב" שבמאמר?

(נקודה אחת)

ב. עיין בהגדרה מספר 3 במילון רב-מילים, ציין את סוג ההגדרה, ונמק את קביעתך.

(3 נקודות)

ג. הגדרה מספר 2 במילון אבן-שושן פותחת בהערה בסוגריים.

מה אפשר ללמוד מהערה זו על המשמעות של המילה "משאב" היום? (2 נקודות)

ד. עיין בערכים "משאב" ו"משאבים" בשני המילונים, והשווה ביניהם לפי שני פרטים

דקדוקיים הכלולים בהם. (4 נקודות)

/המשך בעמוד 8/

ראה תשובות בעמוד הבא

תשובה לשאלה מס' 10

סעיף א'

הגדרה מס' 2

סעיף ב'

סעיף ג'

מן ההערה "בהשאלה" ניתן ללמוד על כך שאפשר להשתמש במילה "משאב" לא רק בהתייחס לטבע, אלא גם בתחומים נוספים כמו כספים, מדע וכו' (משמעות מטפורית- מופשטת).

סעיף ד'

פרטים דקדוקיים	א. שושן	רב מילים
-מין	מציין זכר	מציין זכר רבים
-שורש	מציין ש.א.ב	מציין ש.א.ב
-חלק דיבור	לא מציין	מציין שם
-נטיות	סמיכות- יחיד ורבים	לא מציין

הערה- על התלמידים לציין רק שני פרטים דקדוקיים.

11. "הגוף הפרטי... נהנה מהרווחים" (שורות 12-13).

א. לאיזה שדה סמנטי שייכת המילה "רווחים"? (נקודה אחת) **כלכלה**

ב. כתוב ארבעה צירופי מילים או מילים מן המאמר השליכים לשדה סמנטי זה.

(2 נקודות) **הכנסות, אוצר המדינה, לשלם, מניבה רווח ...**

12. א. "השימוש במילה "משאב" מבטא תפיסה כלכלית **שנויה במחלוקת**" (שורה 19).

מהי משמעות הביטוי "שנויה במחלוקת" במשפט זה?

העתק למחברתך את התשובה הנכונה. (נקודה אחת)

(1) נתונה בוויכוח

(2) מחולקת לשתיים

(3) נתונה לשינויים

(4) מוזרה ומשונה

ב. "כריתת יערות... מניבה רווח... מהפיתוח החקלאי בשטחים **שבוראו**" (שורות 28-29).

מהי משמעות הצירוף "שטחים שבוראו" במשפט זה?

העתק למחברתך את התשובה הנכונה. (נקודה אחת)

(1) שטחים שניטעו בהם עצים חדשים.

(2) שטחים שהעצים שבהם נכרתו.

(3) שטחים שהעצים שבהם שוקמו.

(4) שטחים שיש בהם יערות-עד.

13. א. הבא מן המאמר שני זוגות של מילים שהיחס בין המילים בכל זוג הוא יחס של ניגודיות. (2 נקודות) **תועלת- נזק** **ציבורי- פרטי**
- ב. לפניך שלוש מילים וצירוף מילים. העתק אותם למחברתך, וציין ליד כל אחד מהם מילה נרדפת או מילה הקרובה לה במשמעות (מן המאמר או שלא מן המאמר). (4 נקודות)

- (1) יתכלו (שורה 8) **ייעלמו, ייהרסו**
- (2) השקפה (שורה 23) **תפיסת עולם, נקודת ראות**
- (3) רחבי ידיים (שורה 60) **ענקיים, עצומים**
- (4) להמירו (שורה 66) **להחליפו, למצוא תחליף**

שם המספר ואותיות השימוש (5 נקודות)

14. בכל אחד מהמשפטים (1)-(3) שלפניך בחר בצורה הנכונה של שם המספר ושל אותיות השימוש, והעתק אותה למחברתך (כולל הניקוד). (3 נקודות)
- (1) שְמוֹנָה / שְמוֹנֶה אחוזים מכמות המים בישראל משמשים לשתייה ולבישול.
- (2) בְּשָׁנֵי / בְּשָׁנֵי כינוסים בין-לאומיים דנו בנושא "ניצול משאבים".
- (3) בשנת אֶלֶף תְּשַׁע מֵאוֹת תְּשַׁעִים וְשָׁתַיִם / אֶלֶף תְּשַׁע מֵאוֹת תְּשַׁעִים וְשָׁנַיִם התקיים בברזיל כינוס בין-לאומי.

15. לפניך משפט ובו מספר מודגש. כתוב את המספר במילים. (2 נקודות)

המאמר פורסם בגיליון מספר 18 של כתב העת "אאוריקה".

שמונה עשרה

פרק ג – תחביר ומערכת הצורות (24 נקודות)

בפרק זה שמונה שאלות: ארבע מתחום התחביר (16-19) וארבע מתחום מערכת הצורות (20-23).
ענה על ארבע שאלות בלבד. תוכל לבחור אותן מתחום התחביר או מתחום מערכת הצורות או
משני התחומים, כרצונך (לכל שאלה – 6 נקודות).

תחביר

16. לפניך שלושה משפטים III-I.

- I. לעתים המדינה נותנת לגופים פרטיים זיכיון לניצול משאבי טבע, אף על פי שמשאבים אלה שייכים לציבור כולו. - **מורכב**
 - II. על אף המודעות למחסור במים אנו עדיין צורכים הרבה מים. - **פשוט**
 - III. כיום גוברת המודעות לחשיבותם של השטחים הפתוחים, ולמרות זאת נמשכת הבנייה המואצת בהם. - **מאוחד**
- א. העתק למחברתך את מספרי המשפטים III-I, וליד כל מספר ציין את סוג התחבירי של המשפט: פשוט, מורכב, איחוי (מחובר).
- ב. בשלושת המשפטים III-I יש אותו קשר לוגי.
- (1) מהו הקשר הלוגי? - **ויתור**
 - (2) העתק מכל משפט את המילה המציינת את הקשר הלוגי הזה. - **אף על פי ש, על אף, ולמרות זאת**
- ג. לפניך משפט.
- תפיסה זו דוגלת בניצול זהיר של משאבי טבע, כדי שגם הדורות הבאים ייהנו מהם.
- ציין את הסוג התחבירי של המשפט, וכתוב מהו הקשר הלוגי במשפט זה.
- סוג תחבירי - מורכב**
קשר לוגי - תכלית

17. א. לפניך משפט.

בישראל נוצלו במשך עשרות שנים מים שנשאבו ממאגרי מי התהום. לואי נושא

(1) העתק למחברתך את המשפט, וציין את סוגו התחבירי: פשוט, מורכב, איחוי (מחובר). - **מורכב**

(2) אם המשפט הוא משפט מורכב – **תחם** את הפסוקית.

אם המשפט הוא משפט איחוי (מחובר) – **תחם** את האיברים.

(3) ציין את התפקיד התחבירי של כל אחת מן המילים המודגשות בקו במשפט.

את התפקידים בחר רק מן הרשימה שלפניך:

נושא, נושא, משלים שם (לואי), משלים פועל.

ב. לפניך שלוש דרכים לניתוח תחבירי של משפט, אך רק אחת מהן נכונה.

העתק למחברתך את הדרך הנכונה לניתוח המשפט.

משלים פועל	נושא	נושא
פתרונות למחסור במשאבים.	יימצאו	משלים שם (לואי) בעזרת כישוריהם הרבים של בני האדם

I.

נושא	נושא	משלים פועל
פתרונות למחסור במשאבים.	יימצאו	משלים שם (לואי) בעזרת כישוריהם הרבים של בני האדם

II.

משלים פועל	נושא	נושא	משלים פועל
פתרונות למחסור במשאבים.	יימצאו	של בני האדם	בעזרת כישוריהם הרבים

III.

18. א. לפניך קטע על פי המאמר, ובו מודגשות המילים: **משאבי** / **משאבים**.

ליד כל מילה מודגשת מצוין מספר.

העתק למחברתך את המספרים (1)-(4), וליד כל מספר ציין את התפקיד התחבירי של

המילה המודגשת. את התפקידים בחר רק מהרשימה שלפניך:

נושא, נושא, משלים שם (לוואי), משלים פועל.

לעתים (1) **משאבי**^{נושא} טבע השייכים לציבור נמסרים לגופים פרטיים. לדוגמה, המדינה יכולה לתת לגוף פרטי זיכיון לניצול (2) **משאבים**^{לוואי} ציבוריים. הגוף הפרטי מנצל לתועלתו את (3) **המשאבים**^{מ"פ} האלה. אנשים רבים מתנגדים (4) **שמשאבי**^{נושא} טבע ציבוריים יימסרו לשימוש של גוף פרטי.

ב. לפניך שני משפטים, ובכל אחד מהם המילה "גם" נמצאת במקום אחר במשפט.

— שאיבת יתר גורמת **גם** לנזקים רבים לסביבה.

— **גם** שאיבת יתר גורמת לנזקים רבים לסביבה.

הסבר את ההבדל במשמעות בין שני המשפטים, הנובע משינוי מקומה של המילה "גם".

1. **שאיבת יתר גורמת גם לנזקים וגם לפגעים אחרים.**

2. **גם שאיבת יתר וגם פעולות נוספות גורמות לנזקים רבים לסביבה.**

19. א. לפניך משפט על פי המאמר.

כריתת יערות, בעיקר באזורים הטרופיים, מניבה רווח מידי ממכירת העצים

ומהפיתוח החקלאי בשטחים שבוראו.

העתק מן המשפט:

(1) **שני** צירופי סמיכות **כריתת יערות, מכירת העצים**

(2) **שני** צירופים של שם ותוארו **האזורים הטרופיים, רווח מידי, הפיתוח החקלאי**

ב. לפניך שני צירופים.

— שטחי חקלאות **שטחים חקלאיים**

— מבנים ציבוריים **מבני ציבור**

המר את הצירוף שהוא שם ותוארו לצירוף סמיכות, ואת צירוף הסמיכות המר לצירוף

של שם ותוארו.

מערכת הצורות

20. לפניך טבלה.

המילה	השורש	מילים נוספות
(1) נצול	נ.צ.ל	צלום, מצילים, צוללים
(2) מתקשר	ק.ש.ר	תקשרת, לתקשר, מתקשר
(3) לאפשר	א.פ.ש.ר	פשרה, מתפשרים, מתאפשרים
(4) ימשך	מ.ש.כ	משך, נושא, משך
(5) יצור	י.צ.ר	יצר, נוצר, יוצרים
(6) מסתיימת	ס.י.מ	מסתים, סיום, סתיימה

העתק למחברתך את שש המילים מהעמודה הימנית.

ליד כל מילה שהעתקת:

א. ציין את השורש שלה.

ב. העתק מהעמודה השמאלית ("מילים נוספות") מילה אחת שהיא מאותו שורש של המילה שהעתקת.

21. א. לפניך חמישה פעלים.

מתחזקת, משתמש, מתפקד, מדלדל, מצטבר

(1) איזה מבין הפעלים יוצא דופן מבחינת הבניין? ציין את הבניין שלו. **מתפקד- פיעל**

(2) מהו הבניין המשותף לארבעת הפעלים האחרים? **התפעל**

ב. לפניך שישה שמות פעולה.

כריתה, הבט, שקום, הכחדה, קבלה, שאיבה

מיין את שמות הפעולה לקבוצות לפי הבניינים שמהם נגזרו שמות אלה, וציין את

הבניין של כל קבוצה.

/המשך בעמוד 14/

פיעל	התפעל	קל
שקום	הבט	כריתה
קבלה	הכחדה	שאיבה

22. א.

לפניך משפט ובו מודגשים שני שמות.

שימוש בזבזני ב**מְשָׁאָב** כה יקר יחמיר את ה**מְצָב**.

מבין המשפטים שלפניך, מהו המשפט שהנאמר בו נכון?

- (1) המילה **מְשָׁאָב** והמילה **מְצָב** הן מאותה גזרה, אך לא מאותו משקל.
- (2) המילה **מְשָׁאָב** והמילה **מְצָב** הן מאותה גזרה ומאותו משקל.
- (3) המילה **מְשָׁאָב** והמילה **מְצָב** הן מאותו משקל, אך לא מאותה גזרה.
- (4) המילה **מְשָׁאָב** והמילה **מְצָב** אינן מאותו משקל ואינן מאותה גזרה.

ב.

לפניך שישה שמות.

ב (1) **שורש משקל** | **בסיס + צורן סופי**
ירחון | **מפּלֵס**
איכות | **התחדשות**
ירחון | **שטפון**
איכות | **זהיר**

ירחון, מפּלֵס, התחדשות, איכות, שטפון, זהיר

(1) מיין את השמות לשתני דרכי תצורה (שורש ומשקל או בסיס וצורן סופי), וציין מהי דרך התצורה של כל קבוצה.

(2) בחר בשם אחד מכל קבוצה ופרט את דרך התצורה שלו. בשם שבחרת, שדרך תצורתו היא בסיס וצורן סופי, ציין את המשמעות של הצורן הסופי.

תשובה לשאלה מס' 22 סעיף ב' (2) - ראה בעמוד הבא

23. א.

לפניך ארבעה משפטים (1)-(4), ובכל משפט מודגשת מילה.

- (1) אחת התפיסות דוגלת בניצול זהיר ו**מְחָשֵׁב** של משאבים. - **שם תואר**
 - (2) השכר **מְחָשֵׁב** לפי רמת ההשכלה של העובד ולפי ניסיונו. - **פועל בהווה**
 - (3) מדענים **תּוֹקְרִים** את שינויי האקלים. - **פועל בהווה**
 - (4) ה**תּוֹקְרִים** מזהירים מפני התחממות כדור הארץ. - **שם עצם**
- העתק את המספרים (1)-(4), וליד כל מספר העתק את המילה המודגשת, וכתוב אם היא משמשת כשם תואר, כשם עצם או כפועל בהווה.

תשובה לשאלה מס' 23 סעיף ב' - ראה בעמוד הבא

ב.

לפניך משפט ובו מודגשת פעמיים המילה **סְבִיבְתִי**.

- (1) **סְבִיבְתִי** הקרובה אני שמח לגלות שיש התחשבות בשיקול
- (2) ה**סְבִיבְתִי**.

כתוב באיזו מילה יש צורן גזירה ובאיזו מילה יש צורן נטייה. נמק את קביעתך.

בהצלחה!

זכות היוצרים שמורה למדינת ישראל
 אין להעתיק או לפרסם אלא ברשות משרד החינוך

תשובה לשאלה מס' 22

סעיף ב' (2)

1. ירחון- ירח+ X ון- כתבי עת
2. מפלס- שורש פ. ל. ס משקל מְקָטָל
3. התחדשות- שורש ח. ד. ש משקל התקטלות
4. איכות- איך+X-אית- הפשטה (שם עצם מופשט)
5. שטפון- שורש ש. ט. פ משקל קְטָלוֹן
6. זהיר- שורש ז. ה. ר משקל קְטִיל

תשובה לשאלה מס' 23

סעיף ב'

(1) צורן נטייה- X-י- לציון כינוי קניין חבור (הסביבה שלי)

(2) צורן גזירה- X-י- לציון שם תואר